

De schoolwandkaart van het 'Roermondse' vicariaat Tsingtao in China

Afb. 1/ Schoolwandkaart van het Apostolisch vicariaat Tsingtao (Zuid Shantung) China ([1937]), schaal 1:400.000, 90 x 111 cm. Rechtsonder drie inzetkaarten: *Ons bisdom op dezelfde schaal als het bisdom Tsingtao, China en omgeving, Wereldkaart* (collectie De Wereld aan de Wand, Nijmegen).

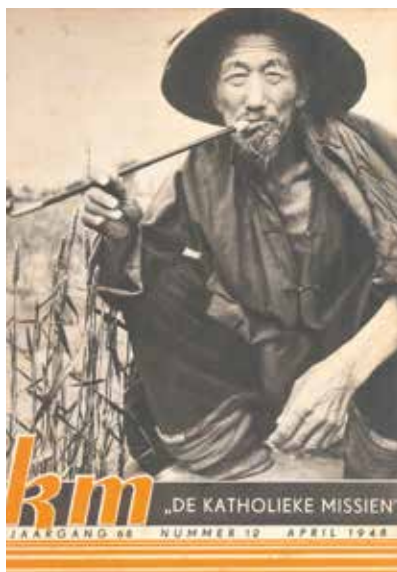
CARTOGRAFIE MET EEN MISSIE

Van een partij te koop staande, aardrijkskundige schoolwandkaarten van basisschool Willibrordus in Obbicht had ik geen hoge verwachtingen. Een paar provincies, Nederland, Europa, dat soort werk. Maar een onbekende, raadselachtige wandkaart uit 1937 van Tsingtao in China trok mijn aandacht (afb. 1). Dat is in Nederland toch nooit een onderwerp in de aardrijkskundeles geweest? Inderdaad, in Nederland niet, maar zoals hieronder zal blijken had deze wandkaart in Limburg wel degelijk een missie te vervullen.

LOWIE BRINK

Lowie Brink (1959) is eigenaar van antiquariaat De Wereld aan de Wand in Nijmegen, dat gespecialiseerd is in wandkaarten. Hij publiceerde een groot aantal artikelen, twee boeken en een bibliografie over Nederlandse schoolwandkaarten.

In de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw leek de belofte van een 'grote Missie-eeuw' uit te komen. Onder leiding van de voortvarende 'missiepausen' Benedictus XV (1914-1922) en Pius XI (1922-1939) groeide in deze jaren de missiebeweging uit tot een ware volksbeweging.¹ Bovendien stookten concurrentie van de protestantse zending en communistische dreiging het missievuur verder op. Zeker ook in Nederland sloeg de missiegedachte aan: nieuw opgerichte diocesane missiecomités, missiecongressen, missietoonstellingen, missieweken en missie-acties. Het aantal uitgezonden missionarissen, broeders en zusters was ongekend. Eén missiegebied sprak daarbij traditiegetrouw bijzonder tot de verbeelding: China. Op het Eerste Nederlandsche Missiecongres in 1921 werd dit land bestempeld als 'het missieland bij uitstek met 400 miljoen heidenen dat met een uitgebreide geestelijke troepenmacht gekerstend zou moeten worden.'² Helaas was China ook een van de landen die uiterst moeilijk te 'kerstenen' bleek (afb. 2).

Afb. 2/ Omslag van het tijdschrift *De Katholieke Missiën* (april 1948) met als toelichting: 'Zijn pijpje laat de Chinees zich niet gauw ontnemen.'

EEN HEIDENSCH MILLIONENLAND

De eerste missioneringspogingen in China om 'het lot van den ongelukkigsten aller schepselen, den heiden' te verlichten dateren reeds uit de zevende eeuw. Maar de missie kreeg pas vaste voet aan de grond in de zestiende eeuw dankzij Franciscus Xaverius als wegbereider en dankzij jezuiten als Ruggieri en Ricci. Door onderlinge strijd en bloedige vervolging kwam aan deze bloeiperiode in de achttiende eeuw echter weer een einde. In de negentiende eeuw werd het economisch achtergebleven China een speelbal van het Westen en Japan. Na twee verloren Opiumoorlogen werd China door het ondertekenen van de later zo genoemde 'ongelijke verdragen' gedwongen diverse havens open te stellen (1844, 1858) en concessiegebieden af te staan. Ook het keizerrijk Duitsland wilde niet achterblijven. Het wist na de moord op twee Duitse missionarissen in 1897 een *Stützpunkt* te verkrijgen aan de kust van het zuidelijk gedeelte van de provincie Shantung, namelijk de Kiaochow-baai en het daaraan gelegen destijds nog kleine havenstadje Tsingtao. Deze baai en de door de Duitsers rond 1900 aangelegde spoorlijn van Tsingtao naar het binnenland zijn op de schoolwandkaart in de rechter bovenhoek duidelijk te zien (afb. 1). Als gevolg van de Eerste Wereldoorlog zou Tsingtao na een omstreden Japanse bezetting (1914-1922) weer deel uit gaan maken van China.

In eerste instantie leek de missie in China te profiteren van de 'ongelijke verdragen' door de daarin opgenomen vrijheid van geloofsverkondiging en bescherming van missionarissen. Het aantal bekeerlingen kon dan ook vanaf 1844 tot halverwege de twintigste eeuw gestaag blijven groeien. Maar de verstrengeling van politiek en missie berokkende de missieering in China ook veel blijvende schade, aangezien de Chinese vreemdelingenhaat zich ook tegen missiepersoneel en bekeerlingen keerde (bloedbad van Tientsin, 1871 en Bokseropstand, 1898-1900). Na de val van het keizerrijk in 1911 en de daarop volgende modernisering van de Chinese maatschappij kon de

missie verder opbloeien ondanks burgeroorlogen en anti-imperialistische onlusten. Het is niet verwonderlijk dat Rome de schade van de 'ongelijke verdragen' voor het missiewerk heeft geprobeerd te repareren door de stichting van een inheemse kerk sterk te bevorderen. Zo werden al vroeg zes Chinese bisschoppen gewijd (1926), drie universiteiten gesticht en werd de kerkelijke hiërarchie ingevoerd (1946). De Chinese communisten zouden desondanks in de jaren veertig duidelijk maken dat de godsdienst van de imperialisten nog steeds gehaat was. Rond 1880 werd de afgedwongen godsdienstvrijheid echter nog als een zegen gezien. Grote delen van het land waren verdeeld tussen missionerende orden en congregaties. De franciscanen zetelden in de provincie Shantung, maar het zuidelijk gedeelte daarvan was nog een 'onbewerkte akker'. Niet zo vreemd, aangezien roversbenden, overstromingen en bergachtig terrein de bekering van het dichtbevolkte gebied bemoeilijkten. Ook was Shantung de geboortestreek van Confucius en Mencius en dus voor veel Chinezen heilige grond. Waren hier nog vrijwilligers voor het missiewerk te vinden? Het toeval wilde dat in 1879 twee jonge missionarissen stonden te popelen om vanuit het Limburgse Steyl naar China te vertrekken.

EEN MISSIEBURCHT IN STEYL

De Duitse priester Arnold Janssen had in 1875 in Steyl een eenvoudige herberg aan de Maas gekocht en daar de eerste missiecongregatie van Nederland gesticht: het Gezelschap van het Goddelijk Woord oftewel de Societas Verbi Divini (SVD). Oorspronkelijk had hij in Duitsland een opleiding voor priester-missionarissen willen oprichten, maar daar was hij door antikerkelijke wetten (de *Kulturkampf*) gedwarsboomd. Hij was daarom uitgeweken naar Steyl, vlak over de grens. De herberg zou in de loop der jaren uitgroeien tot een enorm kloostercomplex, en ook in veel andere West- en Midden-Europese plaatsen zouden imposante SVD-missiehuizen verschijnen.³ Zo had de zelfstandige Nederlandse afdeling van de SVD vestigingen in Uden (later verhuisd naar Deurne),

Teteringen, Helvoirt en Soesterberg. De eerste SVD-missionarissen werkten vanaf 1882 alleen in Zuid-Shantung, maar na circa 1890 waren ze in bijna elk werelddeel actief (afb. 3). De congregatie was innovatief op de gebieden publiciteit en wetenschap.⁴ Stichter Arnold Janssen zag al het grote belang in van het 'apostolaat van de pers', en dat is een vast onderdeel van het missiewerk van de SVD gebleven. Grote drukkerijen onder meer in Steyl en in het missiehuis St. Gabriël bij Wenen produceerden een stortvloed aan tijdschriften (zoals *De Katholieke Missiën*), almanakken (zoals de *St. Michaels-Almanak*), kalenders en boeken. Zelfs in China waren drukkerijen actief. Missiepropaganda werd door de SVD ook gevoerd door middel van films, lichtbeelden, congressen, boekhandels en missiemusea. Het leverde de missiehuizen natuurlijk ook de nodige inkomsten op. Gekscherend werd daarom SVD ook wel uitgelegd als 'Sie verkaufen Drucksachen'. De congregatie moedigde wetenschappelijk werk van de SVD-missionarissen aan. In veel wetenschappelijke Duitstalige publicaties op het gebied van etnologie, godsdienstwetenschap en missiologie duikt de afkorting SVD dan ook op achter de auteursnaam. Bekende voorbeelden zijn de paters Schwager, Schmidt (tijdschrift en instituut *Anthropos*) en Freitag. Verder vervaardigden SVD-paters opvallend veel atlanten van missiegebieden (van de SVD zelf en andere). Niet zo verwonderlijk als men bedenkt dat de SVD waarschijnlijk als enige congregatie beschikte over een eigen cartografisch instituut.

EEN VICARIAAT IN GEVAAR

Jezuïeten, dominicanen en franciscanen probeerden al voor 1800 zielen te winnen in de Chinese provincie Shantung, maar de resultaten waren niet blijvend. Vanaf 1840 kwamen de franciscanen weer terug, waarbij Zuid-Shantung echter onontgonnen bleef. Zoals gezegd was dit in 1882 een buitenkans voor de SVD, en in 1885 was het apostolisch vicariaat Zuid-Shantung een feit. Later werd dit missiegebied omgedoopt in Yenchowfu. De sterke aanwas van christenen maakte het noodzakelijk in 1925 het oostelijk deel, de apostolische prefectuur Tsingtao, af te splitsen. De prefectuur werd in 1928 tot vicariaat

Afb. 4/ Prof.dr. Frans Feron tijdens een van zijn vele toespraken. Afbeelding uit R. de la Haye en P. Hamans, *Bisdom langs de Maas* (Maastricht 2010³) 566.

Afb. 3/ Illustratie uit de *Steyler Missionsbote*, november 1940, 25. Elk zwart bolletje (met daarin een cijfer 1-29, in deze reproductie moeilijk te lezen) stelt een missiegebied van de SVD voor.

verheven met Georg Weig SVD als bisschop. Het op de schoolwandkaart afgebeelde vicariaat was dus nog slechts negen jaar jong toen de kaart verscheen. De kaart vermeldt een oppervlak van het vicariaat van 35.000 km² ('zoo groot als Nederland') en een inwonertal van zeven miljoen. Het gebied is bergachtig met vruchtbare, dichtbevolkte dalen waar landbouw het hoofdmiddel van bestaan is. Het was destijds ingedeeld in twaalf politieke districten (alle met zwarte stippenlijnen aangegeven op de kaart) en kerkelijk decanaten (eerst vier, later zeven; niet aangegeven). De missiearbeid van de enkele tientallen SVD-paters in dit gebied bestond uit directe methoden (prediking, bekering, doop, vorming christengemeenten) en indirecte methoden (scholen, kleinseminarie, weeshuizen, ziekenhuizen, drukkerij).⁵ Het bleek zo succesvol dat in 1938 geconcludeerd kon worden dat 'het Katholicisme in Tsingtao vasten voet heeft verkregen'.⁶ De resultaten zijn opmerkelijk gezien de lange reeks plagen die het missiewerk moest zien te overwin-

nen: natuurrampen, priestertekort, sectarisme, vervolgingen, roversbenden, burgeroorlog en strijd tussen China en Japan. Een in 1933 opgedoken complicatie leek echter het nog jonge vicariaat noodlottig te worden. In oktober 1934 werd de geldstroom uit Duitsland door de nationaal-socialisten geheel *gesperrt*.⁷ De onhoudbare situatie die dat opleverde noodzaakte bisschop Weig eind 1935 halsoverkop naar Europa te vertrekken en hulp te zoeken in Steyl, Roermond en Rome.

ZONDER PROPAGANDA GAAT NIETS

Na een lange reis via de gedwongen omweg Japan-Amerika had mgr. Weig op 30 januari 1936 een 'unvergeßliche Audienz' bij de paus in Rome,⁸ maar het leverde geen extra pecunia voor zijn vicariaat op. Een daaropvolgend gesprek in Roermond met collega-bisschop Giel Lemmens van Roermond was met minder ceremonieel omgeven maar wierp wel vruchten af.⁹ De in Limburg 'vader-bisschop' genoemde Lemmens was bereid het vicariaat Tsing-

©Jeanine Schuring

tao te adopteren (dat was de gebruikte term) door het financieel te ondersteunen. De praktische leiding van de Tsingtao-actie kwam te liggen bij Frans Feron, een autoriteit in het bisdom, die later 'der General der Roermondschen Missions-aktion' en 'de ziel van de Tsingtao-missie' werd genoemd (afb. 4).¹⁰ Hij was hoogleraar aan en president van het grootseminarie in Roermond en tevens president van het diocesane missiecomité. Door zijn gedrevenheid en grote liefde voor de missie 'stond het bisdom Roermond in de jaren dertig aan de top van de landelijke missieactie'.¹¹ De plannen voor de Tsingtao-actie konden al in augustus 1936 ontvouwd worden. De 'propaganda' voor de actie en de inzameling van de collectegelden werden 'van Eijsden tot Mook' groots aangepakt:

- plaatsing van 37.500 missiebusjes bij gezinnen voor de 'één cent per dag actie' (afb. 5);¹²
- verspreiding van 500.000 gedrukte gebedjes;
- organisatie van grote 'propaganda-vergaderingen' voor zelatrices en zelaieurs (onder meer bij de SVD in Steyl);

Afb. 5/ Missiebusje van de Tsingtao-actie.

Op de achterzijde staat vermeld 'Dioc.

Missiecomité, Roermond' (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, Sint Agatha, voorwerpencollectie, collectie Joke van Gils-Elings).

■ uitgave door het diocesane missiecomité van een gratis tweemaandijks missietijdschrift *Stella Duce* (oplage 40.000, 1936-1941) 'speciaal gewijd aan de missie in het vicariaat Tsingtao'.¹³ 'Nooit, werkelijk nooit is zooveel voor de Missie gedaan in ons Bisdom'¹⁴, volgens Feron. En dan hebben we het nog niet eens over de missie-actie in de Limburgse scholen gehad.

ROOMSCHE AARDRIJKSKUNDE

Door de opkomst van de missiebeweging in het begin van de twintigste eeuw ontstond er ook aandacht voor missie-actie in de school. Het 'machtige opvoederscorps der onderwijzers'¹⁵ moest worden ingezet om de missiegedachte op ongedwongen wijze 'als een gouden draad door heel het onderwijs' te weven.¹⁶ Een school zonder missie-actie mocht zich eigenlijk geen katholieke school meer noemen. Niet vreemd dus dat Feron direct vanaf de start van de Tsingtao-actie alle Limburgse onderwijzers 'op het hart drukte om deze nieuwe actie met alle kracht en liefde op de school te propageeren'.¹⁷ Het hoofdbestuur van de RK Limburgse Onderwijzersbond zegde zijn medewerking toe, en vanaf september 1936 werden er regelmatig grote, goed bezochte 'propagandavergaderingen' gehouden voor onderwij-

zers, onder meer in Steyl en Valkenburg. Een korte handleiding over 'onze missie' was gratis beschikbaar voor onderwijzers, en ze werden aangemoedigd 'onderwijzers-missie-clubjes' te stichten.¹⁸ Ook konden seminaristen uit Roermond op verzoek in de scholen spreken over 'ons eigen missieland'.

Elke onderwijzer bepaalde natuurlijk zelf hoe hij het missiewerk in de school bracht. Maar het onderwijs in de aardrijkskunde zal daarbij vaak gebruikt zijn, omdat het 'als het ware uitnodigt om de missie erin te betrekken.' Zo kon bij de behandeling van Nederland gewezen worden op de belangrijkste missiehuizen, bij die van Nederlands Indië op de diverse missiegebieden en bij die van China op het feit dat 397 miljoen van de 400 miljoen Chinezen 'den Christus nog niet kennen'.¹⁹ Afgezien van twee missieschoolwandkaarten en een missieschoolatlas (alle drie van Nederlands Indië) bestonden er geen leermiddelen die de onderwijzer daarbij behulpzaam konden zijn. Het was Feron dan ook al in mei 1936 duidelijk dat er voor de Tsingtao-actie in de scholen een schoolwandkaart moest worden vervaardigd: 'Kaarten van Tsingtao zullen in de scholen worden opgehangen'.²⁰ En vrij snel daarna, in februari 1937, kon Feron tevreden mededelen: 'De kaart van Tsingtao kwam klaar.

Afb. 6/ Detail (stad Tsingtao en omgeving) van de schoolwandkaart van het Apostolisch vicariaat Tsingtao. De rode namen geven parochies aan.

Een circulaire werd gericht aan hoofden van RK Scholen. (...) Eén kaart werd gratis aangeboden.²¹ Gezien het aantal katholieke scholen in die tijd zullen er circa 500 exemplaren gedrukt zijn. Gratis was overigens alleen de papieren kaart. 'Voor een opgeplakte kaart (op linnen aan stokken) moest een beetje worden betaald (f 3,50).'²² Vermoedelijk kozen veel scholen voor de kwetsbare papieren kaart, en dat verklaart de huidige zeldzaamheid van de schoolwandkaart.

Feron was gedreven maar werd ook als dominant en dictatoriaal gezien.²³ Waarschijnlijk moet de productie van de schoolwandkaart (evenals de organisatie van de rest van de Tsingtao-actie) grotendeels aan Feron worden toegeschreven. De uitgave van de kaart moest wel worden uitbesteed, maar ook daarbij was Feron op de achtergrond aanwezig. De op de kaart vermelde uitgever, Antoon Peters, eigenaar van een 'Technische Boekhandel' in Lutterade, was een zwager van Feron.

DOOR KENNIS EEN BAND

Feron hield de onderwijzer duidelijk het met de schoolwandkaart te bereiken doel voor: 'Neemt nu uw kaartje van Tsingtao en bestudeert den toestand (...) en vertelt daarover aan de kinderen in school. (...) Hoe beter wij ons Missie-Bisdom kennen, des te meer zullen wij er voor

doen.'²⁴ Gebruikmakend van de gratis handleiding over Tsingtao en met de schoolwandkaart voor de klas moet het voor een onderwijzer een koud kunstje zijn geweest om de aardrijkskundige kennis van de leerlingen over Tsingtao te vergroten en dus de band ermee te verstevigen. Zo zou bijvoorbeeld begonnen kunnen worden met de belangrijkste stad en bisschopszetel Tsingtao (afb. 6): strategisch gelegen en felbevochte havenstad, sterke economische groei, veel missie-activiteiten en sinds 1934 in het trotse bezit van wellicht de mooiste kerk van China: de St. Michaëlskathedraal (onderwijzer laat een foto van de kerk rondgaan). De economisch belangrijke spoorlijn (kolen) doet via handelscentrum Kiaochow de stad Kaomi aan, na Tsingtao het tweede missiecentrum met een kleinseminarie en met liefst 5500 katholieken in de omgeving. Enzovoort enzovoort. Het is goed voor te stellen dat de schoolwandkaart in de onderwijspraktijk bruikbaar was om de band met 'onze buitenbezitting' te versterken. Cartografisch gezien is er echter wel een en ander op de kaart aan te merken. De korte productietijd en de nieuwheid van het onderwerp zullen daarbij een rol gespeeld hebben. Positief is dat de ligging van Tsingtao duidelijk wordt gemaakt door twee inzetkaartjes rechtsonder (China in de wereld en Tsingtao in China). Verder wordt de grootte van het vicariaat voorstelbaar gemaakt door het derde inzetkaartje met een afbeelding van 'ons bisdom' op dezelfde

Afb. 7/ Legenda van de schoolwandkaart van het Apostolisch vicariaat Tsingtao. Een missiestatie is waarschijnlijk een grote missiepost met kerk.

de schaal als die van de hoofdkaart. Prijzenswaardig is ook de schaalvermelding: zowel numeriek (1:400.000) als door middel van een schaalstok (12,5 cm op de kaart is 50 km). Ten slotte maakt de kaart in één oogopslag de verspreiding van de christelijke bevolking duidelijk door de vele zwarte plaatsymbolen. Minder te spreken zijn we over de volgende eigenschappen:

- de reliëfweergave van het bergachtige terrein is geheel achterwege gebleven, zodat bijvoorbeeld informatie ontbreekt over de bereikbaarheid van de christengemeenschappen;
- de lichtblauwe rivierlijnen zijn te dun en daardoor op een afstand slecht waarneembaar; de grotere rivieren vallen verder niet op tussen de kleinere;
- de legenda had logischer gekund (afb. 7): plaatsen met meer christenen zouden meer visueel gewicht moeten hebben (vergelijk minder dan 50 met 50-100) en de 'grote plaatsen' lijken zonder christenen te zijn;
- de rode namen binnen het vicariaat lijken streeknamen maar zijn parochienamen; dit wordt echter nergens verklaard.

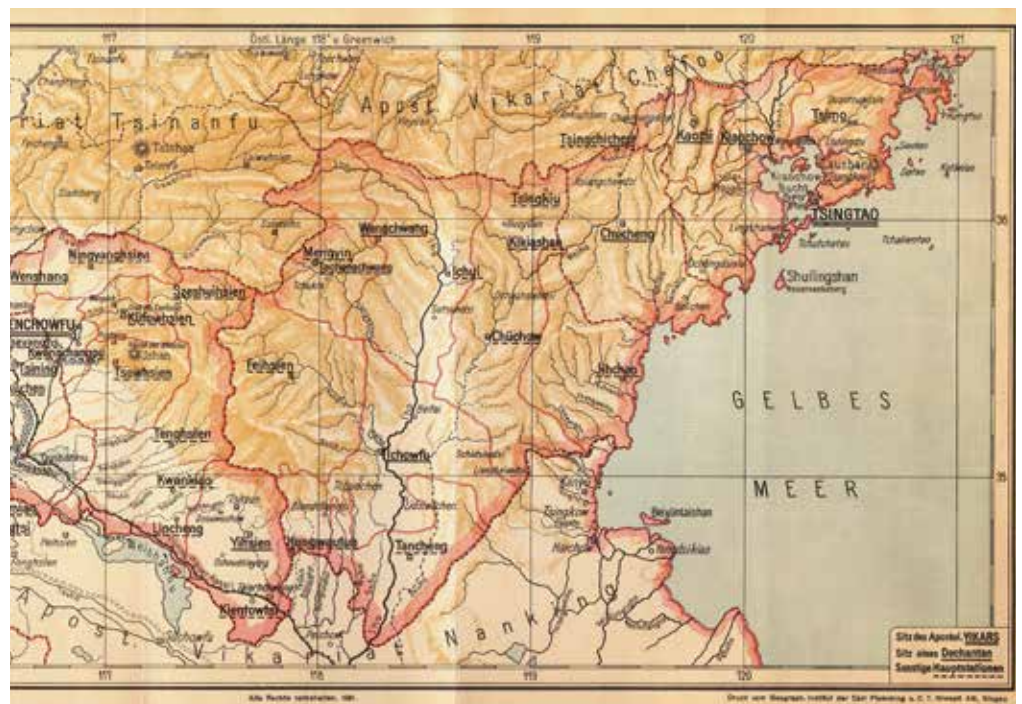
De wat eigenzinnige cartografische uitvoering roept de vraag op hoe en door wie deze kaart eigenlijk vervaardigd is.

ANONIEME MISSIE-CARTOGRAFIE

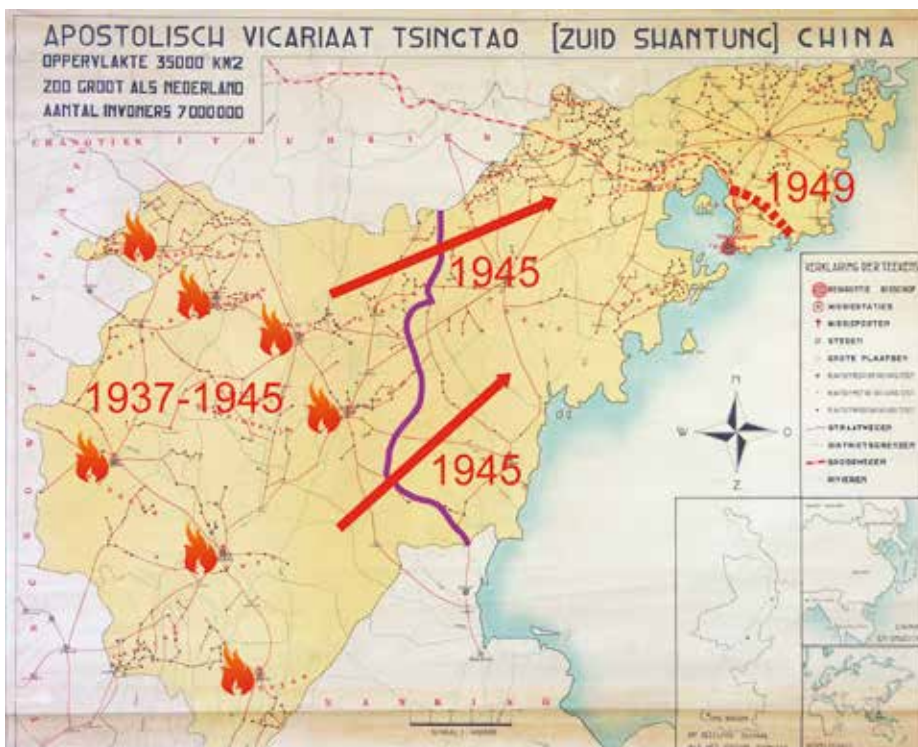
Om kaarten te maken zijn kaarten nodig. In het geval van Zuid-Shantung was de beschikbaarheid van kaarten destijds zeer beperkt. Afgezien van moeilijk verkrijgbare Chinese en Duitse militaire stafkaarten bestond er voor 1950 maar één publiekelijk beschikbare geografische overzichtskaart van dit gebied: *Die apostolischen Vikariate Yenchowfu und Tsingtao*, in 1931 verschenen in de *Atlas der Arbeitsfelder der Gesellschaft des Göttl. Wortes* (afb. 8). Deze atlas verscheen anoniem, maar de kaartmaker was natuurlijk een SVD-pater: Karl Streit, 'een der stille, maar noeste werkers uit ons Missiehuis Steijl'.²⁵ Na 1918 verhuisde hij echter naar Oostenrijk, waar hij in het SVD-missiehuis St. Gabriël bij Wenen eind jaren twintig een *Missionskartographisches Institut* stichtte.²⁶ Een dergelijk instituut was een unicum in de wereld. Streit pionierde in 1906 met een *Katholischer Missionsatlas* en in 1913 met een *Atlas Hierarchicus*. Beide atlassen kregen bekendheid in de katholieke wereld. De kaarten zijn in dezelfde stijl als die in zijn *Atlas der Arbeitsfelder* (afb. 8): overzichtelijk, zorgvuldig en met een fraaie reliëfweergave. Streit was in de eerste helft van de twintigste eeuw vrijwel de enige die de missiecartografie bevorderde: 'eine ganz junge Wissenschaft, die fast noch in ihren Anfängen steht.'²⁷ Hij zou na zijn overlijden in 1935 worden opgevolgd door een andere SVD-pater, Heinrich Emmerich. Deze zou in 1952 een nieuwe *Atlas SVD* produceren omdat de atlas van Streit uit 1931 'weithin überholt' was.²⁸ Zeker ook de kaarten van de Chinese bisdommen (voorheen vicariaten) vertonen aanzienlijke verbeteringen van bijvoorbeeld de kustlijnen, grenzen, rivieren en reliëf. Streit klaagde in 1930 dan ook over de Duitse en Chinese bronkaarten: 'So existiert von China nicht eine, wirklich ganz zuverlässige Karte.'²⁹ De kaarten van de *Atlas der Arbeitsfelder* van Streit zijn ondanks de genoemde onnauwkeurigheden toch zeer bruikbaar. Het is bijvoorbeeld opvallend hoe vaak deze kaarten opduiken in artikelen in het informatieve tijdschrift *Steyler Missionsbote*. Hebben de makers van de schoolwandkaart

van Tsingtao Streits overzichtskaart ook gebruikt? Vergelijking van de schoolwandkaart (afb. 1) met Streits kaart (afb. 8) toont meteen aan dat Streits cartografisch instituut geen direct aandeel heeft gehad in de tekening van de schoolwandkaart. Deze laatste heeft een geheel andere kaartstijl, vertoont geen reliëf en bevat - zoals genoemd - enkele onprofessionele eigenschappen. De korte productietijd wijst verder niet op kaartfabricage in Oostenrijk. De twee kaarten vertonen wel een onmiskenbare gelijkenis wat betreft grenzen en rivierlopen (die op beide kaarten dus niet erg nauwkeurig zijn, zie hierboven). Streits kaartontwerp is dus blijkbaar gebruikt maar de invloed op de schoolwandkaart verliep via een tussenstap. Het *Steyler Missionswissenschaftliches Institut* in Sankt Augustin beschikt namelijk over een wandkaart die de missing link vormt. De kaart (schaal 1:400.000, geen auteur vermeld) heeft de Latijnse titel *Vicariatus apostolicus de Tsingtao*. Hij is rond 1933 door de SVD-missionarissen in Tsingtao in eigen beheer uitgegeven en gedrukt door de 'Typographia Missionis Catholicae, Tsingtao, Shantung'. Hij is gebaseerd op Streits kaart uit 1931 met weglating van het reliëf maar met toevoeging van een

groot aantal christengemeenten en straatwegen. Deze laatste gegevens waren natuurlijk in het vicariaat relatief eenvoudig bijeen te brengen. De schoolwandkaart is verkregen door de 'Vicariatus'-kaart (destijds natuurlijk ook beschikbaar in het 'moederhuis' in Steyl) nauwgezet en op ware grootte over te nemen. Wel zijn daarbij alle met Chinese schrifttekens aangeduide plaatsnamen weggelaten, hetgeen verklaart waarom veel kleinere plaatsen onbenoemd zijn. Ten slotte zitten we nog met de vraag wie de schoolwandkaart getekend heeft. Uitgever (Peters in Lutterade) en drukker (Marchand-Paap-Strooker in Den Haag) worden netjes vermeld maar een auteur helaas niet. Kaarttekenen is een tijdrovende bezigheid en Feron zelf had daar waarschijnlijk geen tijd voor. Hij heeft wel iemand ervoor weten te strikken. Niet via de RK Limburgse Onderwijzersbond, aangezien over de schoolwandkaart niets te vinden is in *Het Katholieke Schoolblad*. Feron laat zich lovend uit over 'zijn' seminaristen van het Roermondse grootseminarie: 'die, al is dat niet bekend, zooveel voor deze [Tsingtao-]actie doen.'³⁰ Ook waren ze al in 1932 een *Seminarie-missieblad* begonnen, en hadden ze in 1935 een missievereniging gesticht. Wellicht dat er tussen deze missievrienden

Afb. 8/ Rechtergedeelte van de kaart *Die apostolischen Vikariate Yenchowfu und Tsingtao* in de *Atlas der Arbeitsfelder der Gesellschaft des Göttl. Wortes* (1931), schaal 1:1.800.000, 18 x 40 cm (collectie Radboud Universiteitsbibliotheek, Nijmegen).

Afb. 9/ Schoolwandkaart van het Apostolisch vicariaat Tsingtao met aanpassingen door de auteur; paarse lijn: in 1937 vastgestelde grens tussen vicariaat Ichowfu en vicariaat Tsingtao; rood: acties van de Chinese communisten 1937-1949.

iemand met tekenvaardigheden zat? Maar er was nog een club missiehelpers in Roermond (en dus dicht bij Feron): de Onderwijzers-Missieclub St. Servaas. Deze organiseerde in de jaren dertig missievergaderingen en uitvoeringen (met opbrengsten voor de missie) en stelde in 1939 een boekje samen getiteld *Missie en School*. Dit had geen auteursvermelding: 'de ijverige bewerkers waren te bescheiden om hun naam voorop te plaatsen' volgens Feron in het voorwoord.³¹ Ook deze clubleden kunnen Feron met kaartwerk geholpen hebben. Al met al is er geen zekerheid te geven.³² De maker van de schoolwandkaart wilde anoniem blijven, en dat is hem tot nu toe gelukt.

VAN DE KAART GEVEEGD

Rome had blijkbaar haast met de missie in China, want op 1 juli 1937 werd het westelijk deel van vicariaat Tsingtao afgesplitst en verheven tot vicariaat Ichowfu, met Karl Weber SVD als bisschop. Het bisdom Roermond had dus een jaar na de adoptie al twee adoptievicariaten (afb. 9). Het nieuwe vicariaat was echter onder een onheilspellend gesternte geboren. Op 7 juli brak de oorlog tussen China en Japan los, en in januari 1938 had Japan beide vicariaten overmeesterd. In Tsingtao viel de oorlogsschade nog mee en kon het missiewerk doorgaan. In Ichowfu was de uitwerking echter rampzalig: 'Eine Station nach der andern wurde geplündert und meist zerstört.'³³ Het was een gevolg van de Japanse bezetting maar vooral ook van

de 'Religions- und Missionshaß' van de Chinese communisten, die het platteland geleidelijk in handen kregen. De kersverse bisschop Weber werd wel de 'ärmste Missionsbischof der Welt' genoemd.³⁴ De capitulatie van Japan in 1945 bracht geen leniging van de nood. Ook vicariaat Tsingtao werd nu door de 'rote Horden' binnengevallen en belangrijke missieposten (Chucheng, Kaomi, Kiaochow en Tsimo) werden geruïneerd en moesten worden opgegeven. Alleen de stad Tsingtao bleef nog door de aanwezigheid van Amerikaanse troepen tot 1949 'het laatste vrije gebied' van het vicariaat.³⁵ Vanaf 1949 was geheel China voor de RK kerk verloren, en alle priesters, broeders en zusters moesten hun levenswerk uit handen geven.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stierf ook de Tsingtao-actie in Nederland een langzame dood. De Duitse bezetters verboden missie-inzamelingen en het tijdschrift *Stella Duce* verscheen in 1941 voor de laatste keer. De schoolwandkaart raakte al snel in onbruik. In het diocesane weekblad *Credo* sprak Feron in 1949 nog dapper over 'ons Tsingtao', maar de twee adoptievicariaten waren toen al bijna van de kaart geveegd. Al de met missieliefde opgebrachte 'millioenen centjes' waren in rook opgegaan. Het was een voorproefje van wat het missielevens in Nederland nog te wachten stond. De beschrijver van de Nederlandse missiegeschiedenis Jan Derix vond het in 2008 'pijnlijk' om vast te stellen hoe snel 'het missiebewustzijn de

laatste jaren uit het collectief geheugen van katholiek Nederland is verdwenen.'³⁶ Maar de onfortuinlijke bisschop Weber legde reeds in 1938 de handen in de schoot en sprak: 'De Heer heeft het ons gegeven, de Heer heeft het ons genomen.'³⁷

noten/

- 1 C. Dujardin, 'In het teken van de moderniteit: de professionalisering van het missieapostolaat in China (1870-1940)', *Trajecta* 5 (1996) 353; J. Roes, *Het groote missieuur 1915-1940* (Bilthoven 1974) 8.
- 2 J. Smit, *Eerste Nederlandsche missiecongres* (Leiden 1921) 44-45.
- 3 *75 Jahre im Dienste des Göttlichen Wortes* ([Steyl] 1950).
- 4 J. Derix, *Brengers van de boodschap* (Nijmegen 2009) 266-267.
- 5 J. Thaurén, *Die Missionen der Gesellschaft des Göttl. Wortes in den Heidenländern. Die Missionen in Schantung* (Kaldenkirchen 1931).
- 6 'Onze missie Tsingtao', *Limburger Koerier*, 8 oktober 1938.
- 7 G. Weig, 'Zehn Jahre Tsingtau-Mission', *Steyler Missionsbote* 63 (1935/36) 87.
- 8 G. Weig, 'Jahresbericht der Tsingtau-Mission 1936', *Steyler Missionsbote* 64 (1936/37) 85.
- 9 'Een nieuwe vorm: Roermond adopteert', *De Tijd*, 28 mei 1936.
- 10 R. de la Haye en P. Hamans, *Bisdom langs de Maas* (Maastricht 2010) 578-580; 'Bunte Missionspost', *Steyler Missionsbote* 66 (1938/39) 83; 'Missieavond', *Nieuwe Venlosche Courant*, 17 november 1938.
- 11 J. Charité, *Biografisch woordenboek van Nederland* (Den Haag 1979) 180.
- 12 'De nieuwe missie-actie in Limburg', *De Nieuwe Koerier*, 7 september 1936.
- 13 'Het bisdom Roermond', *Limburger Koerier*, 23 mei 1936.
- 14 F.J. Feron, 'Een nieuw jaar', *Stella Duce* 2 (1938) 3.
- 15 [F.J. Feron], 'Onze missie', *Stella Duce* 1 (1936/37) 4.
- 16 J. Calbrecht, *De missie en het lager onderwijs* (Leuven 1921) 29.
- 17 'Een nieuw Missie-actie-plan', *Limburgsch Dagblad*, 23 mei 1936.
- 18 [F.J. Feron], 'Missiefeesten', *Stella Duce* 1 (1936/37) 21.
- 19 *Priester en missie* (Roermond 1939) 219.
- 20 'Een nieuw Missie-actie-plan', *Limburgsch Dagblad*, 23 mei 1936.
- 21 [F.J. Feron], 'Tsingtao', *Stella Duce* 1 (1936/37) 19.
- 22 [Feron], 'Tsingtao', 28.
- 23 De la Haye en Hamans, 579.
- 24 F.J. Feron, 'Naschrift', *Stella Duce* 1 (1936/37) 53.
- 25 'Een reuzenwerk', *Nieuwe Zeeuwse Courant*, 9 mei 1914.
- 26 K. Streit, 'Mission und Kartographie', *Zeitschrift für Missionswissenschaft* 20 (1930) 280.
- 27 Streit, 278.
- 28 H. Emmerich, *Atlas Societatis Verbi Divini* (Mödling bei Wien 1952).
- 29 Streit, 279. De waarschijnlijk door Streit gebruikte Duitse bronkaart uit 1909 (*Karte von Tschili und Shantung*, 1:200.000) was inderdaad niet nauwkeurig want 'mit flüchtigen Aufnahmefethoden' en 'mit wenig Personal' opgemeten; zie M. Groll, *Petermanns Mitteilungen* 55 (1909) 204.
- 30 [F.J. Feron], 'Onze missie', *Stella Duce* 1 (1936/37) 5.
- 31 *Missie en school* (Voorschoten 1940) 3.
- 32 Misschien dat het antwoord te vinden is in de correspondentie van Feron in het Bisschoppelijk Archief Roermond, maar deze is nog ongeordend en niet openbaar.
- 33 A. Freitag, *Glaubensaat in Blut und Tränen* (Kaldenkirchen 1948) 66.
- 34 Freitag, 63.
- 35 'Tsingtao', *De Katholieke Missiën* 70 (1949/50) 12.
- 36 Derix, xiv.
- 37 K. Weber, 'Van onze missie', *Stella Duce* 2 (1938) 30.